

Wam de Moor

Een handboek voor in de handtas

De titel liegt er niet om: *Literatuur en leerling*. In de triade leerling - leraar - leerstof weet deze leraar zijn plaats: hij bemiddelt tussen leerstof en leerling. Hij heeft niet eenzijdig een van beiden voor ogen. Is dat dan niet vanzelfsprekend? Nee. Wie de discussies in de didactiek vanaf 1970 heeft gevolgd, weet hoe het veeleer vanzelfsprekend was voor een van beide richtingen te kiezen: 'leerlinggericht' werken of 'leerstofgericht' onderwijs verzorgen. Zulke ingeburgerde germanismen komen in het boek met de titel *Literatuur en leerling* wel voor, maar Cor Geljon, de auteur ervan, houdt niet van jargon en vermijdt het zoveel mogelijk.

Dat is al de eerste charme van dit 120 bladzijden tellende boek, ogend als een boekje, het past keurig in het handtasje of de zak van een colbert, maar wat er in staat is zo kort en krachtig geformuleerd, dat je, al lezende het gevoel hebt een flink boek te lezen. Dat is de tweede goede kant ervan. Het gaat voortdurend ergens over.

Dat komt omdat Geljon geen woorden vuil maakt aan tegengestelde theorieën. Slechts hier en daar waar hem dit rechtvaardig dunkte, noemt hij namen van initiatiefnemers, van degenen die de didactiek van het literatuuronderwijs in de laatste decennia vooruitgeholpen hebben en geeft hun opvatting helder weer.

Zijn boek is bedoeld "voor de dagelijkse praktijk in de klas" en zo is het ook geschreven. Dat laat de inleiding zien, waaruit ik een paar alinea's overneem om de inhoud te karakteriseren.

"Na een inleidend gedeelte over de doelstellingen volgt een hoofdstuk over de verschillende manieren waarop we literaire teksten kunnen benaderen. Voor de school is een eenzijdig accent op de tekstbestudering niet gewenst, maar ook een pure tekstervaringsmethode schiet tekort. Daarom zullen we moeten streven naar een synthese van cognitieve en affectieve benaderingswijzen. Vervolgens komen per hoofdstuk de verschillende aspecten van het literatuuronderwijs aan de orde: verhalend proza, poëzie en drama. Aan de historische letterkunde is een apart hoofdstuk gewijd. Moet je kiezen voor een historisch-sociologische aanpak, is actualisering de beste oplossing of moeten we zoeken naar een combinatie van beide?"

Lezers van dit tijdschrift zullen niet verbaasd zijn dat we dit een perfecte benadering vinden, want niet eerder is er een boek verschenen waarin het gedachten- en ideeëngoed dat leden van de SPL delen zo evenwichtig en veelzijdig over het voetlicht is gebracht. De wetenschappelijke discussie over het doel van het literatuuronderwijs, uitmondend in 'literaire competentie' is erin verwerkt, zo goed als de noodzaak om tekstervarings- en tekstbestuderingsmethoden met elkaar te verbinden of een vijftal functies of subdoelstellingen van het literatuuronderwijs naast elkaar een kans te geven, van cultuuroverdracht tot leesplezier, en dat zonder enige gêne, maar wel met nuances.

Het principe van de titel wordt natuurlijk vooral spannend wanneer de combinatie niet zo voor de hand ligt, ik bedoel bij het onderdeel 'literaire theorie en stilistische kennis'. Geljon lost dat op door aan te bevelen om er bij het aanbieden van de stof voor te zorgen dat de kennis ook direct functioneren kan: "Laat de leerlingen in de tekst de elementen aankruisen die hun opvallen, benoem ze en geef daarna een reeks vers- of verhaalregels of zeer korte fragmentjes die ze moeten benoemen. In een volgend stadium moeten ze in hun praten en schrijven over literatuur, waar nodig, termen en begrippen kunnen hanteren."

Creatieve verwerkingsopdrachten

Voor Geljon is de creatieve verwerkingsopdracht heel gewoon. Ook in dit geval schroomt hij niet om daarvoor te pleiten, en men kan zeggen dat creative writing - auteurs als Kenneth Koch en Barbara Drake het materiaal voor dergelijke opdrachten leveren. In de angelsaksische landen is het veel normaler dan bij ons om het lezen van literatuur te combineren met het schrijven ervan. Gedichten begrijpen door zelf gedichten te schrijven. En dus ook na de behandeling van een voorbeeldtekst "leerlingen een kort gedicht of verhaal [laten] schrijven, waarin een bepaald aspect uit die tekst domineert: een gedicht met veel personificaties, een verhaal met veel perspectiefwisseling, opvallende ruimtewerking, vanuit een naturalistische perspectief of impressionistisch van stijl." (p.24-25).

Geljon gaat er terecht van uit dat leerlingen al over heel wat ervaringskennis beschikken waarmee ze in de literatuurles iets kunnen doen. Met dit voor ogen behandelt hij naar aanleiding van het begrip 'spanning' in een verhaal de verschillende leerstijlen (zonder daarvoor een aardige benaming vuit te vinden): instructieaanpak, reflectieaanpak, zelfstudieaanpak en oefenaanpak. Wel instructief.

Keuzen van de leraar komen terug in de behandeling van verhalend proza (met tegenstellingen als leefwereld en beleavingswereld, extensief en intensief lezen) en poëzie (een open en een gesloten curriculum). In het tweede geval doet hij recht aan het waardevolle, maar bij ons te weinig gekende werk van de in 1992 overleden Vlaamse didacticus Armand van Assche. Eigen inbreng is weer sterk aanwezig in het hoofdstuk Drama, dat in kort bestek goed uitvoerbare suggesties bevat.

Keuzes op mezoniveau

Je zou kunnen zeggen dat van hier af het tweede gedeelte van Literatuur en leerling begint, want is het tot nu toe gegaan over genres en hun verwerking in de klas, vanaf hoofdstuk 7 komen een aantal keuzes op mezoniveau aan de orde. Overigens worden ook die toegelicht met concrete lessuggesties.

Zo stelt Geljon de historisch-sociologische benadering (ik denk dat het gewoon: historische benadering is, zonder sociologische) tegenover de actualiserende benadering, maar ook hoe deze kunnen samengaan, welke rol de literatuurgeschiedenis daarin speelt en hoe je kunt werken met oudere teksten. Hij hangt dat op aan bijvoorbeeld het maken van een panoramische

documentaire van een periode, Reinaert in 4 havo, Heer Halewijn of Fatsoen in de negentiende eeuw. In dit kader gaat hij ook de discussie over de canon niet uit de weg, maar het stukje over de 21 boektitels van Anbeek, Bekkering en Goedegebuure is wel aan de magere kant. De discussie speelt zich voornamelijk op academisch niveau af met Fokkema, Van Peer en Soetaert als voornaamste woordvoerders. Daar mengt Geljon zich niet in; het lijkt de consequentie van zijn keuze om alleen wat van direct nut is voor de docent in de klas op te nemen in zijn boekje.

Heel concreet en nogal dringend is het appel dat hij doet op de leraren om te werken met recensies en andere secundaire literatuur. En daarna legt hij uit wat het *leesdossier* inhoudt, met zijn leesautobiografie en learner report, de organisatie ervan, de wijze van beoordeling (nog slechts een begin van een oplossing, lijkt me) en wat voorbeelden, waarbij hij Van Woerkom en Segers recht doet.

Duidelijke opties in de literatuurdidctiek van de laatste vijftien jaar zijn van meetafaan geweest een *latitudinale* en een *longitudinale* lijn. Daarvan schetst Celjon de contouren in de hoofdstukken 11 (voornamelijk Europees en intercultureel literatuuronderwijs), 12 (basisvorming) en 13 (tweede fase). In dit dertiende hoofdstuk pakt hij de problematiek aan van de lesordering over langere perioden, de lesvoorbereiding, -indeling en -uitvoering bij de behandeling van tekst, schrijver, periode of stroming.

Het goede, maar weinig benutte werk van toetsontwikkelaar Willibrord Lohman vindt zijn neerslag in het slothoofdstuk, dat gewijd is aan evaluatie en toetsing. Trouw aan zijn thema gaat Geljon na hoe de gegeven lessen aan de hand van het leesdossier tot hun recht komen tijdens het eindgesprek. Voor hem is de keuze voor korte termijn toetsing vanzelfsprekend in combinatie met dit eindgesprek. Het laatste woord in dit boek is aan de CVEN. De eindexamenvoorstellen van deze commissie blijken het deksel dat op dit pannetje uitstekend past. Cor Geljon heeft een uiterst handzaam product afgeleverd, waarmee hij bewust de grote discussies van de literatuurdidactiek buiten de deur heeft gehouden, zonder aan hun resultaten voorbij te gaan. Dat is waar de man of vrouw in de klas op zit te wachten, niet op de regie-aanwijzingen vanachter de coulissen.

Cor Geljon, *Literatuur en leerling. Een praktische didactiek voor het literatuuronderwijs*, uitg. Coutinho, Bussum 1994. ISBN 90 6283 933; NUGI 724. 120 pp. Prijs f 22,50.